

Islamic Maaref University

Scientific Journal
ISLAMIC REVELATION STUDIES

Vol. 21, Autumn 2024, No. 78

**The Role of the Agents in the Islamic System
in Providing the Conceptual Network of Dignity**

Ramin Babahosseini¹ \ Mohammad Javad Norouzi² \ Amir Siyahpoush³

1. Phd student, Islamic Maaref University, Qom, Iran (the responsible).

ramin1638992@gmail.com

2. Assistant professor, Imam Khomeini Research and Education Institute, Qom, Iran.

norozinj@iki.ac.ir

3. Assistant professor, Islamic Maaref University, Qom, Iran.

siahpoosh@maaref.ac.ir

Abstract Info	Abstract
Article Type: Research Article Received: 2024.06.09 Accepted: 2024.11.27	Agents, as the main elements of service providers in the Islamic system, play a significant role in creating a sense of value through generous interaction with people. This study, using an analytical method, examines the narrative associations of this issue and divides the levels of role-playing of agents in providing the conceptual network of dignity into three layers: insight, attitude, and action. The result obtained indicates that if the agents of the Islamic system, with a resurrection-oriented view and along with self-purifying, strengthen their generous vision of the dignity and position of believers and the virtue of meeting their needs, and then give a generous color to their tendencies with the desire to serve the people, with the dominance of the discourse of dignity-oriented interaction between the people and the agents of the Islamic system, they will make maximum efforts in generous activism and the realization of the conceptual network of dignity, and then they will play a significant role in providing a sense of justice, enjoying a generous livelihood, spirituality, and knowledge and awareness as part of the components that provide the conceptual network of dignity.
Keywords	Human Dignity, Agents of the Islamic System, Conceptual Network of Dignity, Justice, Spirituality, Livelihood.
Cite this article:	Babahosseini, Ramin, Mohammad Javad Norouzi & Amir Siyahpoush (2024). The Role of the Agents in the Islamic System in Providing the Conceptual Network of Dignity. <i>The History of Islamic Culture And Civilization</i> . 21 (3). 139-158. DOI: https://doi.org/10.22034/21.78.133
DOI:	https://doi.org/10.22034/21.78.133
Publisher:	Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

As primary service providers in the Islamic system, government officials play a significant role in fostering a sense of dignity among citizens through gracious interactions. This study examines officials' role in establishing the conceptual framework of human dignity (*karāmah*) and analyzes their performance across three dimensions: cognitive, attitudinal, and behavioral.

Methodology

This study employs an analytical approach based on narrative sources (hadith collections). Through examining authentic religious texts, it extracts and analyzes components of dignity in officials' interactions with citizens, formulating a three-tiered model of gracious conduct. The research methodology relies on qualitative content analysis of Islamic texts, with particular emphasis on authoritative sources such as *Nahj al-Balāgha*, *Tuhaf al-Uqūl*, and reliable Shia hadith collections. Data was systematically extracted and analyzed within the three-dimensional framework of cognition, attitude, and action.

Discussion

Assuming responsibility in the Islamic system is not merely an administrative position but a station grounded in divine and human values, making the nature of officials' interactions with citizens particularly significant. The role of Islamic system officials in engaging with citizens and establishing the conceptual framework of dignity can be analyzed across three levels:

1. Cognitive Level: Officials must develop an eschatological perspective (*ma'ād-garāyāneh*) and, through self-purification (*tazkiyat al-nafs*) and self-cultivation, attain proper understanding of believers' status and position. Narrative sources emphasize that a gracious worldview toward people stems from correct recognition of humanity's place in creation and their relationship with the Almighty. This perspective safeguards officials from any arrogance or sense of superiority.
2. Attitudinal Level: Officials must cultivate an intrinsic inclination to serve God's creation. Such disposition leads officials to develop profound willingness and love for serving people, viewing service not as administrative duty but as an opportunity for divine proximity. This level of performance prevents superficial discharge of duties and instills a *jihādī* (striving) approach to their work.
3. Behavioral Level: Emerging from the cognitive and attitudinal dimensions, officials must establish a dignity-centered discourse in citizen interactions. This discourse manifests in tangible behaviors such as addressing people's needs, respectful conduct, administering justice, and avoiding discrimination. Religious texts, particularly *Nahj al-Balāgha*, provide numerous models of gracious conduct by officials. By strengthening eschatological awareness and moral refinement, developing gracious service-oriented attitudes, and implementing dignity-based practices, officials can establish a dignity-centered interaction discourse in society.

Conclusion

The study concludes that realizing the conceptual framework of dignity depends on officials' integrated performance across these three dimensions. Officials who cultivate

these aspects can institutionalize feelings of justice, security, spirituality, and dignity in society. Accordingly, just behavior, good temperament, observance of etiquette, respect for citizens' time, efforts to ensure dignified livelihoods, fairness, receptiveness to criticism, and respect for legitimate freedoms constitute key manifestations of officials' gracious conduct in citizen interactions. Observing these principles fosters citizens' sense of worth and honor. The study emphasizes the necessity of selecting and training officials based on this three-dimensional model and recommends special attention to all three levels in officials' training programs.

References

- Al-Bustānī, F. I. (1988). *Al-Munjid* (R. Mahyār, Trans.). Tehran: Islāmī.
- Al-Farāhīdī, K. b. A. (1985). *Al-'Ayn* (Vols. 1–8). Baghdad: Ministry of Culture.
- Al-Kashshī, M. b. 'U. (1984). *Ikhtiyār Ma'rifat al-Rijāl* (M. B. Mīrdāmād, Ed.). Qom: Mu'assasat Āl al-Bayt.
- Al-Kulaynī, M. b. Y. (1987). *Al-Kāfi* (Vols. 1–8, A. A. Ghaffārī & M. Ākhūndī, Eds.). Tehran: Dār al-Kutub al-Islāmiyyah.
- Al-Majlisī, M. B. (1983). *Biḥār al-Anwār* (Vols. 1–111). Beirut: Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabī.
- Al-Nūrī, Ḥ. b. M. (1989). *Mustadrak al-Wasā'il* (Vols. 1–30). Beirut: Mu'assasat Āl al-Bayt.
- Al-Raḍī, M. H. (1993). *Nahj al-Balāghah*. Qom: Dār al-Hijrah.
- Al-Tamīmī al-Āmidī, 'A. b. M. (1990). *Ghurur al-Ḥikam*. Qom: Dār al-Kitāb al-Islāmī.
- Amīrī, 'A. N. (2015). *Characteristics and Duties of Managers in Nahj al-Balāghah*. Qom: Research Institute of Hawza and University.
- Dehkhodā, 'A. A., et al. (1998). *Lughatnāmah* (Vols. 1–15). Tehran: Rūzne.
- Fathī, M., & Kūhī, K. (2017). *Constitution of the Islamic Republic of Iran with Interpretive Notes*. Tehran: Guardian Council Research Institute.
- Ghulāmḥusaynī, M. (1998). "'Alī b. Yaḳīn: Agent of Imam Kāẓim (AS)." *Farhang-e Kawthar*, 15, 82–85.
- Group of Authors (2002). *The Government of Imam Ali: Officials*. Qom: Assembly of Experts Research Center.
- Ibn Bābūyah al-Qummī (Shaykh al-Ṣadūq), M. b. 'A. (1995). *Al-Khiṣāl* (Vols. 1–2, A. A. Ghaffārī, Ed.). Qom: Jamā'at al-Mudarrisīn.
- Ibn Manẓūr, M. b. M. (1994). *Lisān al-'Arab* (Vols. 1–15). Beirut: Dār Ṣādir.
- Ibn Shu'bah al-Ḥarrānī, Ḥ. b. 'A. (1984). *Tuḥaf al-'Uqūl*. Qom: Jamā'at al-Mudarrisīn.
- Ibn Ṭāwūs, 'A. b. M. (2004). *Al-Luhūf 'alā Qatlay al-Ṭufūf*. Qom: Nabūgh.
- Intizārī, 'A., et al. (2023). *Sociology* (10th ed.). Tehran: Iran Textbook Publishers.
- Jawādī Āmulī, 'A. (2008). *Adab al-Fanā' al-Muqarrabīn* (Vols. 1–10). Qom: Asrā'.
- Khān-Muḥammadī, H., & Kīshāvarzīyān, M. M. (2014). "Traits of a Muslim Official: An Islamic-Iranian Model of Bureaucratic Ethics from the Supreme Leader's Perspective." *Human Sciences-Sadra*, 10, 129–141.
- Khomeinī, R. (2010). *Ṣaḥīfah-ye Imām* (Vols. 1–22). Qom: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works.
- Mīrma'zī, Ḥ. (2021). "Resistance Economy and National Economic Transformation Plan." *Human Sciences-Sadra*, 10 (3).

- Mişbāḥ Yazdī, M. T., et al. (2011). *Philosophy of Islamic Education*. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute.
- Muşṭafawī, Ḥ. (1989). *Al-Taḥqīq fī Kalimāt al-Qur'ān* (Vols. 1–27). Tehran: Ministry of Culture.
- Muṭahharī, M. (1993). *Collected Works* (Vols. 1–30). Qom: Şadrā.
- Naşrī, 'A. (2015). *Anthropological Foundations in the Qur'an*. Tehran: Islamic Culture and Thought Research Institute.
- Navā'ī, 'A. A. (2003). "Ethical Imperatives for Officials in the Islamic System." *Andīsheh-ye Hawzeh*, 44, 87–111.
- Ṭabāṭabā'ī, M. Ḥ. (n.d.). *Highlights of Islam* (M. Āyatollāhī, Ed.). Tehran: Jahān-Ārā.
- Tehranī, M. (2013). *Rasā'il al-'Ubūdiyyah*. Tehran: Mu'assasat Maşābīḥ al-Hudā.
- Var'ī, S. J. (2006). *Legal Foundations of the Constitution*. Tehran: Assembly of Experts Research Center.
- Yadollāh-Pūr, B. (2009). "Semantics of Human Dignity in the Qur'anic Framework." *Qur'anic Sciences Journal*, 2, 119–141.

دور الوكلاء في النظام الإسلامي في بناء شبكة مفاهيم الكرامة

رامين بابا حسيني^١ / محمد جواد نوروزي^٢ / أمير سياهبوش^٣

١. طالب دكتوراه في الثورة الإسلامية، جامعة التربية الإسلامية، قم، إيران (مؤلف مراسل).

ramin1638992@gmail.com

٢. أستاذ، قسم العلوم السياسية، مؤسسة الإمام الخميني للتعليم والبحث، قم، إيران.

norozimj@iki.ac.ir

٣. أستاذ مساعد، قسم الثورة الإسلامية، جامعة التربية الإسلامية، قم، إيران.

siahpoosh@maaref.ac.ir

ملخص البحث	معلومات المادة
<p>بصفتهم العناصر الرئيسية لتقديم الخدمات في النظام الإسلامي، يلعب الوكلاء دوراً هاماً في خلق شعور بالقيمة من خلال التفاعل الكريم مع الناس. تتناول هذه الدراسة، باستخدام منهج تحليلي، الارتباطات السردية لهذه القضية، وتقسّم مستويات لعب الوكلاء لأدوارهم في بناء شبكة مفاهيم الكرامة إلى ثلاث طبقات: البصيرة، والموقف، والفعل. تشير النتيجة إلى أنه إذا عزز وكلاء النظام الإسلامي، برؤية نهضوية، ومع تهذيب للذات، رؤيتهم السخية لكرامة المؤمنين ومكانتهم وفضيلة تلبية احتياجاتهم، ثم أضفوا لوناً سخياً على ميولهم برغبة في خدمة الناس، مع سيادة خطاب التفاعل الموجه نحو الكرامة بين الناس ووكلاء النظام الإسلامي، فإنهم سينذلون أقصى جهودهم في النشاط السخي وتحقيق الشبكة المفاهيمية للكرامة، ومن ثم سيلعبون دوراً هاماً في توفير الشعور بالعدالة والتمتع برزق كريم، والروحانية، والمعرفة والوعي كجزء من المكونات التي توفر الشبكة المفاهيمية للكرامة.</p>	<p>نوع المقال: بحث</p> <p>تاريخ الاستلام: ١٤٤٥/١٢/٠٢</p> <p>تاريخ القبول: ١٤٤٦/٠٥/٢٥</p>
<p>كرامة الإنسان، وكلاء النظام الإسلامي، الشبكة المفاهيمية للكرامة، العدالة، الروحانية، سبل العيش.</p>	<p>الألفاظ المفتاحية</p>
<p>بابا حسيني، رامين، محمد جواد نوروزي و أمير سياهبوش (١٤٤٦). دور الوكلاء في النظام الإسلامي في بناء شبكة مفاهيم الكرامة. مجلة تاريخ الثقافة والحضارة الإسلامية. ٢١ (٣). ١٥٨ - ١٣٩.</p>	<p>الاقتباس:</p>
<p>DOI: https://doi.org/10.22034/21.78.133</p>	<p>رمز DOI:</p>
<p>https://doi.org/10.22034/21.78.133</p>	<p>الناشر:</p>
<p>جامعة المعارف الإسلامية، قم، إيران.</p>	

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نشریه علمی

مطالعات انقلاب اسلامی

سال ۲۱، پاییز ۱۴۰۳، شماره ۷۸

نقش کارگزاران نظام اسلامی در تأمین شبکه مفهومی کرامت

رامین باباحسینی^۱ / محمدجواد نوروزی^۲ / امیر سیاهپوش^۳

۱. دانشجوی دکتری انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول).

ramin1638992@gmail.com

۲. استاد گروه علوم سیاسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ایران.

norozimj@iki.ac.ir

۳. استادیار گروه انقلاب اسلامی دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

siahpoosh@maaref.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی (۱۳۹ - ۱۵۸)	کارگزاران، به عنوان عناصر اصلی خدمت رسان در نظام اسلامی، نقشی بسزا در ایجاد حس ارزشمندی به واسطه تعامل کریمانه با مردم ایفا می کنند. این پژوهش با بهره گیری از روش تحلیلی به بررسی مجامع روایی این مسئله پرداخته و سطوح نقش آفرینی کارگزاران در تأمین شبکه مفهومی کرامت را به سه لایه بینشی، گرایشی و کنشی تقسیم کرده است. نتیجه حاصل شده حاکی از آن است که چنانچه کارگزاران نظام اسلامی با نگاهی معادگرایانه و همراه با تهذیب نفس به تقویت بینش کریمانه خود به شأن و جایگاه مؤمنان و فضیلت رفع حوائج آنان بپردازند و در پس آن با میل خدمت به خلق به گرایش های خود رنگی کریمانه بخشند، با حاکم شدن گفتمان تعامل کرامت محور بین مردم و کارگزاران نظام اسلامی، تلاشی حداکثری در کنشگری کریمانه و تحقق شبکه مفهومی کرامت را به کار خواهند بست و آن گاه نقش بسزایی در تأمین احساس عدالت، برخورداری از معیشت کریمانه، معنویت و علم و آگاهی به عنوان بخشی از اجزای تأمین کننده شبکه مفهومی کرامت خواهند داشت.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷	کرامت انسانی، کارگزاران نظام اسلامی، شبکه مفهومی کرامت، عدالت، معنویت، معیشت.
واژگان کلیدی	باباحسینی، رامین، محمدجواد نوروزی و امیر سیاهپوش (۱۴۰۳). نقش کارگزاران نظام اسلامی در تأمین شبکه مفهومی کرامت. مطالعات/انقلاب/اسلامی. ۲۱ (۳). ۱۵۸ - ۱۳۹.
استناد:	DOI: https://doi.org/10.22034/21.78.133
کد DOI:	https://doi.org/10.22034/21.78.133
ناشر:	دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

طرح مسئله

کارگزاران به عنوان رهبران جامعه نقش میانجی برای دسترسی افراد به منابع، خدمات و فرصت‌های مختلف پدیدآمده از سوی ساختار را ایفا می‌کنند که نوع تعامل آن‌ها با مردم نقش پررنگی در تأمین احساس کرامت شهروندان دارد. منش کریمانه پیشران حرکت کلی نظام اسلامی به سوی شکل‌گیری حکمرانی کریمانه است و منش لثیمانه کارگزاران مسیر حرکت جامعه به سوی انحطاط و بروز رفتارهایی خلاف کرامت انسانی را فراهم می‌کند. اصلاح کارگزاران و برخورداری آن‌ها از منشی کریمانه در تمام ابعاد و لایه‌های نظام سیاسی جمهوری اسلامی از لوازم تحقق اهداف انقلاب اسلامی در مسیر شکل‌دهی به دولت اسلامی تا نیل به تمدن اسلامی است. از آنجاکه عوامل انسانی در خلأ حرکت نمی‌کنند، ساختارها و نهادهای اجتماعی و سیاسی بستر حرکت و فعالیت انسان‌های مختار و اندیشه‌ورز را فراهم می‌سازند و از این رو، نوع ارتباط کارگزاران و ساختار نظام اسلامی تعیین‌کننده میزان رعایت کرامت انسانی در تعامل با مردم است. نقش‌آفرینی و جان بخشیدن به ساختار با بهره‌گیری از عنصر مختاری به نام کارگزار محقق می‌شود و ساختار کریمانه در کنار کارگزاری کرامت‌مدار، زمینه تکریم و احساس ارزشمندی انسان‌ها را پدید می‌آورد.

رعایت کرامت انسانی توسط کارگزاران نظام اسلامی دارای سطوح مختلف بینشی، گرایشی و کنشی است. جلوه‌های کرامت انسانی اعم از تأمین امنیت، گسترش عدالت و برابری، ترویج معنویت و دین‌داری، پاسداشت آزادی و برخورداری از معیشت کریمانه، زمانی به صورت کریمانه محقق می‌شوند که کارگزاران نظام اسلامی در گام اول، خود از کرامت نفس برخوردار باشند و سپس با انگیزه‌ای برآمده از بینشی کریمانه خدمات خود را قرین منشی کرامت‌مدانه سازند.

ادبیات مفهومی

۱. معنای کرامت

لفظ کرامت از آن دسته الفاظی است که وقتی در پی معنای آن برمی‌آییم، دامنه معنایی آن به حریم دیگر الفاظ کشیده می‌شود و با مجموعه‌ای از مفاهیم و معانی روبه‌رو می‌شویم. آیت‌الله جوادی آملی نیز در نقلی از علامه طباطبایی می‌فرماید:

استاد گرامی، مرحوم علامه طباطبایی رضوان الله تعالی علیه، کراراً در جلسه درس می‌فرمود «کرامت» معادل دقیق فارسی ندارد و برای بیان آن از چند لفظ باید استفاده کرد (جوادی آملی، ۱۳۸۷: ۱ / ۲۰۳).

به لحاظ لغوی، کرامت اسم مصدر از باب «كَرَّمَ يَكْرُمُ» و «أَكْرَمَ يُكْرِمُ» است. ابن منظور می‌گوید مصدرهای تکریم و اکرام به یک معنایند و حاصل مصدر این دو واژه کرامت است و معنای پاکی و نزاهت از آلودگی و ضد لؤم و پستی را برای آن ذکر کرده است (ابن منظور، ۱۴۱۴ ق: ۱۲ / ۵۱۰). **العین** نیز لفظ کرامت را اسم مصدر برای مصدر اکرام دانسته؛ کما اینکه طاعت اسم مصدر برای مصدر اطاعت است. همو کرامت را به معنای شرافت مرد معنا کرده است (فراهیدی، ۱۹۸۵ م: ۵ / ۳۶۸). از نگاه لغت‌شناسان، کرامت گاه به معنای کار فوق‌العاده‌ای است که از سوی شخصی صورت پذیرفته که البته آن شخص دعوی پیامبری نداشته است (البستانی، ۱۳۶۷: ۶۴). گاه در معنای تنزه از ذلت و پستی مادی به کار رفته است (مصطفوی، ۱۳۶۸: ۱۰ / ۵۳). همچنین، در معنای عزت و تفوق در ذات شیء، جود، اعطا و سخاوت نیز استعمال شده است.

برای فهم معنای واژه کرامت این نکته حائز اهمیت است که در وضع الفاظ برای معانی کلی گاه حدود معنایی لفظ روشن است و بدون نیاز به قرینه‌ای خاص، معنای مراد از الفاظ موضوعه به دست می‌آید، ولی گاه دایره معنای لفظ وضع شده از چنان گستردگی استعمالی برخوردار است که فهم معنای مقصود حتماً به قرینه‌ای لفظی یا معنوی نیازمند است. به عنوان مثال، از واژه‌ای مثل علم، قدرت و عظمت می‌توان معنایی روشن ارائه داد، ولی واژه‌هایی مانند سعادت و کرامت این گونه نیستند، بلکه باید مجموعه‌ای از مفاهیم را کنار هم قرار داد تا بتوان معنای جامعی از آنان ارائه کرد و در هنگام استعمال این واژگان نیز باید قرائن لازم به کار گرفته شود تا معنای مقصود به خوبی روشن شود. رجوع به استعمالات قرآنی واژه کریم نیز مثبت این معناست که قرآن کریم کرامت را صفت برای امور متعددی قرار داده و در هر استعمال دارای معنای مختلفی است.

در استعمالات قرآنی این واژه درمی‌یابیم که کرامت در گستره‌ای وسیع، هم به عنوان وصفی برای گیاهان استعمال شده، «فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ» (لقمان / ۱۰)، هم برای انسان، «رَسُولٌ كَرِيمٌ» (تکویر / ۱۹)، هم برای ملائکه الهی، «مَلَكٌ كَرِيمٌ» (یوسف / ۳۱)، و هم برای خداوند سبحان، «فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ» (نمل / ۴۰)؛ و چنانچه مفهومی وصف مختص باری تعالی باشد یا به صورت مشترک معنوی برای الله تعالی و سایر موجودات استعمال شود، حتماً مفهومی وجودی و مقول بالتشکیک است. به عنوان نمونه، کرامت گاه در معنای عفو و بخشش و گاه در معنای بخشندگی و سخاوت و گاه در معنای عزت و عظمت به کار رفته و در برخی موارد به شیء نفیس و شریف نیز واژه کریم اطلاق شده است. مثلاً امام سجاد علیه السلام در خطابه خود و در پاسخ به تهدید ابن زیاد چنین می‌فرماید: «أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْقَتْلَ لَنَا عَادَةٌ وَكَرَامَتَنَا الشَّهَادَةُ» (ابن طاووس، ۱۳۸۳: ۲۱۲)، که در اینجا کرامت مایه مباهات و افتخار معنا می‌شود.

بالین حال، در پس مراجعه به کتب لغوی و ریشه‌یابی کلمه و فحص موارد استعمال و توجه به لغات متضاد و مترادف آن می‌توان به فصل مشترکی از این گستره معنایی در مفهوم کرامت دست یافت، که در ادامه به آن خواهیم پرداخت.

فصل مشترک برای فهم معنای کرامت برخورداری از نوعی شرافت، اعتلا و عزت و دوری از دنائت و پستی در معنای کرامت است و دیگر تعابیر تابعی از این معانی است، و باتوجه به معنای متضاد آن، یعنی لثامت و حقارت، می‌توان گفت کرامت به لحاظ لغوی شامل صفاتی است که ستودنی و قابل مدح و رضایت باشد و هر موجودی که کمالات لایق خود را داشته باشد و نقص و عیبی به ساحت او راه پیدا نکند دارای کرامت و کریم است.

۲. شبکه مفهومی کرامت

واکاوی در معنای کرامت روشن کرد واژه کرامت دارای گستره معنایی بالایی است و برخورداری از نوعی شرافت، اعتلا و عزت فصل مشترک همه معانی یادشده است. شکل‌گیری احساس ارزشمندی حاصل از احساس عزت و شرافت برای انسان و در نتیجه احساس کرامت در انسان‌ها در گرو دریافت پاسخی کریمانه و عزتمندانه به نیازهایی است که در ساحت فردی و اجتماعی انسان متبلور می‌شود که تلاش برای پاسخ به مجموع آن‌ها در یک شبکه مفهومی تأمین‌کننده احساس ارزشمندی و کرامت نفس مردم است. پاسخ کرامتمندانه به هر یک از این نیازها با عنایت به دو ساحت مادی و تجردی انسان و با هدف نیل به حیات طیبه در یک شبکه مفهومی محقق می‌شود که زمینه‌ساز نیل به حیات طیبه است. حیات طیبه یعنی زندگی‌ای که در آن، هم روح انسان، هم جسم انسان، هم دنیای انسان، هم آخرت انسان تأمین است (بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار قاریان قرآن، ۱۳۹۸/۴/۲۴)، و هدف از همه تلاش‌هایی که بعد از پیروزی انقلاب در این کشور انجام شد تشکیل حیات طیبه اسلامی بود. تکریم حقیقی انسان‌ها زمانی صورت می‌پذیرد که با در نظر گرفتن دو ساحت وجودی انسان، نیازهای ساحت مادی و معنوی او را در نظر گرفته و در مسیر نیل به حیات طیبه، برای پاسخ به آن‌ها برنامه‌ریزی شود. به تعبیر دیگر، تحقق کرامت انسانی در یک شبکه مفهومی و در ارتباط با مجموعه‌ای از فضایل محقق می‌شود که تأمین آن مستلزم توجه به اجزایی به هم پیوسته است که هر یک سهمی در تحقق کرامت انسانی در ابعاد مختلف وجودی وی دارند. به عنوان مثال، مؤلفه‌هایی همچون تأمین عدالت و برابری، ترویج معنویت و دین‌داری، پاسداشت آزادی و به کارگیری اراده مستقل در ابعاد مختلف زندگی ذیل عبودیت الهی، تأمین معیشت کریمانه، امکان علم‌آموزی و آگاهی و تأمین امنیت از اساسی‌ترین نیازهای ساحت مادی و تجردی انسان است که تشکیل‌دهنده شبکه مفهومی کرامت است. ایجاد زمینه برای پاسخ کرامتمندانه به

هر یک از این نیازها با هدف نیل به حیات طیبه از لوازم تکریم انسان‌ها در یک نظام اسلامی است، که کارگزاران نظام اسلامی نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین این شبکه مفهومی ایفا می‌کنند.

کارگزار کرامت‌مدار

کارگزاران یا عمال حکومتی مباشران و مسئولانی هستند که از طرف حکومت در امور مختلف اجتماعی، سیاسی و نظامی عهده‌دار انجام وظایفی شده‌اند و شامل طیف گسترده‌ای از مسئولان اعم از رهبر، رئیس‌جمهور، وزرا و نمایندگان می‌شوند (خان‌محمدی، ۱۳۹۳: ۱۰ / ۹۳). درحقیقت، کارگزاران عواملی هستند که انجام وظایف تعریف‌شده در ساختار را به عهده می‌گیرند تا مجموعه حاکمیت بتواند خدمات خود را ارائه دهد و از بالاترین رده‌های حاکمیت تا پایین‌ترین مراتب تشکیلات را شامل می‌شود و در حوزه‌های مختلف قضایی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... ایفای نقش و وظیفه می‌کند (نوایی، ۱۳۸۲: ۴۴ / ۸۸). کارگزار کرامت‌مدار به کارگزاری اطلاق می‌شود که با برخورداری از یک ارزش درونی و ارجمندی و بزرگی روح، مسیر تهذیب و تزکیه نفس در راستای خدمتگزاری را پیموده و از کنشگری کریمانه همراه با حفظ بزرگی و ارجمندی دیگران در تعاملات خود برخوردار است. نقش‌آفرینی کارگزاران نظام اسلامی برای تأمین احساس کرامت و ارزشمندی انسان‌ها مربوط به نظام کنشگری بیرونی آن‌ها در بستر ساختار نظام سیاسی جمهوری اسلامی است.

تعامل کریمانه کارگزاران با مردم بر اساس روایات

در مضامین دینی، بر لزوم برخورد کرامتمندانه کارگزاران با مراجعه‌کنندگان تأکید بسیار زیادی شده است که اهمیت حفظ کرامت انسان‌ها در پاسخ به نیازهای مردم از سوی کارگزاران نظام اسلامی را نشان می‌دهد. امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید:

اَلْكَرِيمُ يَرِي مَكَارِمَ اَفْعَالِهِ دَيْنًا عَلَيْهِ يَفْضِيهِ، اَللَّيْمُ يَرِي سَوَالِفَ اِحْسَانِهِ دَيْنًا لَهُ يَفْتَضِيهِ.

(تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ ق: ح ۲۰۳۱)

انسان کریم نیکوکاری‌های خود را بدهی به گردن خود می‌داند که باید بپردازد و فرومایه احسان‌های گذشته خود را بدهی به گردن دیگران می‌داند که باید پس بگیرد.

کارگزار کرامت‌مداری که خود برخوردار از احساس کرامت نفس است رفتار کریمانه خود را به‌سان دینی بر گردن خود می‌پندارد که موظف به ادای آن است و درمقابل، کارگزاری است که با احساس فرومایگی و دنائت نفس رسیدن به مسئولیت را امتیازی ویژه برای خود تلقی می‌کند و خدمت خود را

منتی بر مردم می‌داند و در پس چنین نگرشی، دائماً توقع کرنش و خضوع و تواضع دیگران در قبال خود را دارد. امیرالمؤمنین (علیه السلام) در کلام گهربار دیگری می‌فرماید:

الکریمُ إذا وَعَدَ وَفَى، وإذا تَوَعَّدَ عَفَا. (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ ق: ح ۱۵۲۸)
انسان بزرگوار زمانی که وعده می‌دهد به آن عمل می‌کند و هنگامی که تهدیدی می‌کند یا وعده مجازاتی می‌دهد از آن درمی‌گذرد.

این رفتار نیز سوی دیگر تعامل کریمانه با مؤمنان را بیان می‌کند که سبب می‌شود کارگزار کرامت‌مدار نه تنها در عمل به وعده‌ها کوشا باشد، بلکه در جایی که قدرت مقابله دارد، گذشت را بر انتقام ترجیح دهد و بدین سبب نگاهی الهی و بلندپایه بر اساس کرامت انسانی در تعامل با مردم و خدمت به آنان تجلی می‌یابد.

علی بن یقطین نمونه کارگزار کرامت‌مدار است که برای تسهیلگری در رفع حوایج مؤمنان از سوی امام کاظم (علیه السلام) به حکومت هارون الرشید وارد شد و امام کاظم (علیه السلام) از علی بن یقطین قول برخورد کریمانه با شیعیان را گرفتند: «تضمن أن لا يأتيك ولي أبداً الا أكرمته» و درمقابل، دوری فقر و زندان و تیزی شمشیر برآن را برای وی ضمانت کردند (کشی، ۱۴۰۴ ق: ۲ / ۷۳۲). علی بن یقطین از یاران خاص امام کاظم (علیه السلام) بود و در مقام کارگزار حکومت خدمات بی‌نظیری را برای شیعیان انجام داد و به واسطه این گره‌گشایی‌ها مشمول ادعیه خیر حضرت بود و حضرت کاظم (علیه السلام) خالص‌ترین دوستی و محبت را به علی بن یقطین در دل داشتند (غلامحسینی، ۱۳۷۷: ۸۴)؛ تا جایی که دوری از آتش (کشی، ۱۴۰۴ ق: ۲ / ۷۳۰) و ورود به بهشت را برای وی تضمین کردند (همان: ۷۲۹). اما با تمام این اوصاف، تنها یک مورد رفتار خلاف کرامت علی بن یقطین با ابراهیم جمال سبب شد در موسم حج، امام علی بن یقطین را به حضور نپذیرند و با سردی با وی برخورد کنند و این بی‌اعتنایی از سوی امام کاظم (علیه السلام) برای کسی که عارف به حق ایشان است نوید غذایی سوزان است که راه خلاصی جز تأمین رضایت حضرت ندارد. از این رو، وقتی علی بن یقطین دلیل ناراحتی حضرت را می‌فهمد، با عنایت حضرت به کوفه طی‌الارض می‌کند و به خانه ابراهیم جمال می‌رود و طلب حلالیت می‌کند و از او می‌خواهد برای اطمینان خاطر از حصول رضایت، پای خود را بر صورت علی بن یقطین بگذارد تا این‌گونه جبران رفتار خلاف کرامت خود را کرده باشد. بعد از این جبران خطا بود که حضرت علی بن یقطین را به محضر خود پذیرفتند (مجلسی، ۱۴۰۳ ق: ۴۸ / ۸۵). این شکل از احادیث ناظر به حفظ کرامت مؤمنان و توجه بیشتر به حقوق آنان توسط کارگزاران نظام اسلامی است که نشان از تأثیر ایمان در اشتداد وجود آدمی و اشتداد کرامت وی دارد؛ تا جایی که بر اساس روایات، حرمت انسان مؤمن را بالاتر از حرمت کعبه قرار می‌دهد (شیخ صدوق، ۱۴۱۶ ق: ۱ / ۲۷).

در سفارش‌های امیرالمؤمنین (علیه السلام) به مالک اشتر کرامت انسان‌ها به نحوی عام‌تر لحاظ شده است و حضرت با توصیه به مدارا و نرم‌خویی و حفظ کرامت انسان‌ها می‌فرماید:

مهربانی به رعیت و دوست داشتن آن‌ها و لطف در حق ایشان را شعار دل خود ساز. چونان حیوانی درنده مباش که خوردنشان را غنیمت شماری؛ زیرا آنان دو گروه‌اند: یا هم‌کیشان تو هستند یا همانندان تو در آفرینش (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ ق: ۴۲۶).

سطوح نقش‌آفرینی کارگزاران در تأمین کرامت انسانی

سخن از نقش‌آفرینی کارگزاران در عرصه تأمین کرامت انسانی سخن از نقش‌آفرینی موجودی دارای اختیار، آزادی، خرد و توانایی تغییر، خلاقیت و آفرینش است که بر اساس بینش و گرایش‌های مختلف، رفتارهای متفاوتی از او صادر می‌شود. کنش‌های کریمانه کارگزار مولود درکی است که از کرامت نفس انسان‌ها دارد، که این درک او را به سمت رفتار کریمانه سوق می‌دهد. از نظر شهید مطهری، ماهیت انسان به واسطه دانش و بینش، کشش و گرایش، کنش و واکنش‌هایش تعریف و تعیین پیدا می‌کند (مطهری، ۱۳۷۲: ۲ / ۲۸۷). بنابراین، وقتی از نقش‌آفرینی کارگزاران در مسیر تأمین کرامت انسانی در نظام اسلامی سخن می‌گوییم، باید به واکاوی دو مؤلفه تعقل و تعلق یا بینش و گرایش در این باب پردازیم و نقش‌آفرینی کارگزاران نظام اسلامی در عرصه تأمین کرامت را بر مدار چگونگی بینش‌ها و گرایش‌ها و کنش‌های کارگزاران تحلیل کنیم. علامه طباطبایی درباره این به‌هم‌پیوستگی دامنه معارف اسلامی می‌فرماید:

جای تردید نیست که معارف و قوانین اسلامی یک سلسله مواد خشک و بی‌روح نمی‌باشد که به منظور سرگرمی مردم یا به مقصد تعبد و تقلید خشک و خالی تنظیم شده باشد، بلکه مجموعه‌ای از مواد اعتقادی و روحی و عملی می‌باشد که با کمال تشکل و ارتباطی که در میان اجزای خود دارد به‌عنوان برنامه زندگی انسان و با در نظر گرفتن نیازمندی‌هایی که آفرینش انسانی از خود نشان می‌دهد تنظیم شده است (طباطبایی، بی‌تا: ۲۴۵).

انسجام معارف اسلامی در حوزه بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌ها، رابطه‌ای تولیدی - تثبیتی بین آن‌ها رقم زده است؛ به‌طوری‌که معرفت و میل کارگزاران به برخورد کریمانه سبب شکل‌گیری رفتاری کریمانه می‌شود و کنش‌های کریمانه مختلف سبب تثبیت اندیشه کرامت‌محور و شوق به سمت آن می‌شود.

۱. بینش کریمانه

ساحت‌های بینشی به ساحتی اطلاق می‌شود که با شناخت انسان سر و کار دارد که باتوجه به درجه شناخت، از ابزارهای متنوعی همچون حواس، عقل و قلب و دل بهره می‌برد (نصری، ۱۳۹۴: ۴۶). شناخت انسان دارای سطوح و مراتب مختلفی است که مراحل آن را گاه به‌ترتیب دانش (حفظ و امکان یادآوری)، درک (فهم و توضیح مطلب و بیان نتایج)، کاربرد (به‌کارگیری آموخته‌ها در موقعیت‌های جدید)، تجزیه و تحلیل (تحلیل روابط بین اجزای دانش) و ترکیب و ارزشیابی (به کار بردن خلاقیت در به‌کارگیری اجزای دانش در ساختی جدید) می‌دانند (مصباح یزدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۳۱). بینش کریمانه به معنای فهم کرامتمندی انسان و باور به آن در تمام سطوح دانش از سوی کارگزار نظام سیاسی اسلام است که به گرایش‌ها و رغبت‌های وی جهت می‌دهد تا درنهایت تأمین‌کننده کرامت در جلوه‌های عملی باشد.

کرامت موهبتی از سوی باری تعالی است و زمینه رعایت شئون و احتراماتی را درباره انسان‌ها پدید می‌آورد و ساحت بینشی حیثیتی تشکیکی دارد و بر همین مدار بینش کریمانه دارای مراتب ضعیف و شدید است. هرچه بُعد معرفتی کارگزار نظام اسلامی به خداوند متعال و باور به نقطه غایی سلوک، یعنی نیل به قرب الهی در راستای قبول مسئولیت و انجام وظایف، قوی‌تر باشد بینش او نسبت به رعایت کرامت درباره انسانی که از موهبت کرامت برخوردار است شدیدتر است. کرامت حقیقی انسان در مدار قرب الهی محقق می‌شود و انسانی که در مسیر قرب الهی صعود قوی‌تری دارد، از درجه ایمانی بالاتری برخوردار است و اشتداد وجودی قوی‌تری می‌یابد و از کرامت بیشتری برخوردار است؛ ولی بهره‌مندی از موهبت اصل وجود و مخلوق الهی بودن و برخورداری از شرافت قوه عقل و اختیار که برای جمله انسان‌ها ثابت است از مناشی ثبوت کرامت برای عامه بشر است (یدالله‌پور، ۱۳۸۸: ۲ / ۱۲۸)، که مقتضی برخورداری کرامت‌مدار در شئون مربوط به کارگزار نظام اسلامی است، که البته در تعامل با مؤمنان رعایت این امر از تأکید بیشتری برخوردار است.

کارگزار باورمند به این معنا که گره‌گشایی از امور مسلمین افضل از طواف مکرر بر بیت‌الله‌الحرام (کلینی، ۱۴۰۷ ق: ۲ / ۱۹۴) و ناجی او از عشرات قیامت و موجب خنکای قلب است (محدث نوری، ۱۴۰۹ ق: ۱۲ / ۴۱۴) و ثوابی همسان روزه در ماه‌های حرام و اعتکاف در مسجدالحرام را در کارنامه عمل او ثبت می‌کند (کلینی، ۱۴۰۷ ق: ۲ / ۱۹۴)، نه‌تنها در تعامل با مراجعه‌کنندگان کرامت آنان را رعایت می‌کند، که گره‌گشایی از امور مردم را از نعمت‌های الهی بر خود می‌داند که عدم پاسخ مناسب به آن موجب بسته شدن درهای رحمت الهی و نزول عذابی دردناک بر وی است. در روایتی، امام صادق علیه السلام

بعد از بیان بشارت‌ها بر گره‌گشایی از کار مؤمنان، درباره عقوبت بی‌توجهی به حوایج آن‌ها، با وجود قدرت بر آن، چنین هشدار می‌دهند:

مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ فِي حَاجَةٍ يَقْدِرُ عَلَى قَضَائِهَا فَلَمْ يَقْضِهَا لَهُ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِ شُجَاعاً يَنْهَشُ إِيَّاهُ فِي قَبْرِهِ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعْفُوراً لَهُ أَوْ مُعَذَّباً. (همان: ۱۹۳)

هرکه برای حاجتی نزد برادرش رود و او بتواند روا کند و روا نکند، خدا در قبر ماری بر او مسلط کند که انگشت ابهامش را تا روز قیامت بگزد؛ چه آنکه آن میت در قیامت آمرزیده باشد یا معذب.

یعنی اگر آن فرد آمرزیده هم شده باشد، این عذاب به دلیل رد کردن حاجت مؤمن شامل حال او می‌شود و شدت این عقاب برای کارگزاری که شأنی جز برآورده کردن حاجات مردم ندارد بسیار شدیدتر است. در روایتی دیگر از امام باقر علیه السلام قدم برداشتن در مسیر گره‌گشایی از حوایج مردم ولو منجر به نتیجه مطلوب نشود موجب بهشت الهی و شکری علی‌الدوام دانسته شده است:

أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ مُوسَى عليه السلام أَنَّ مِنْ عِبَادِي مَنْ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالْحَسَنَةِ فَأُحْكِمُهُ فِي الْجَنَّةِ فَقَالَ مُوسَى يَا رَبِّ وَمَا تِلْكَ الْحَسَنَةِ قَالَ يَمْشِي مَعَ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ فِي قَضَاءِ حَاجَتِهِ قُضِيَتْ أَوْ لَمْ تُقْضَ. (همان: ۱۹۵)

خدای عزوجل به موسی علیه السلام وحی فرمودند که همانا از جمله بندگانم کسی است که به وسیله حسنه‌ای به من تقرب جوید که در پس آن من او را در بهشت حاکم سازم (بهشت را در اختیار او گذارم). موسی علیه السلام عرض کرد: پروردگارا، آن حسنه چیست؟ فرمود: اینکه همراه برادر مؤمنش در راه برآوردن حاجت او گام بردارد؛ چه آنکه برآورده شود یا نشود.

توجه به این بشارت‌ها و انذارهای مطرح‌شده در جوامع روایی و باور به آن‌ها از سوی کارگزاران نظام اسلامی خوف و رجای توأمان را در دل ایجاد می‌کند که خود را درباره مراجعان از جانب خداوند متعال موظف ببینند تا ضمن توجه به کرامت نفس مردم، امیال و رفتارهای خود در تعاملات با دیگران را مدیریت کنند و درنهایت، برخوردی کریمانه در پاسخ به درخواست‌ها و گره‌گشایی از کار آن‌ها داشته باشند. تجربه نگارنده در بیان این روایات و توجه دادن به مضامین آن‌ها برای بخشی از کارگزاران نظام اسلامی حاکی از حصول ایجاد انبعاث درونی و عزم بر تعاملی کرامت‌مدار با ارباب‌رجوع است، که مع‌الاسف از استفاده از این ظرفیت روایی برای ایجاد بینشی کریمانه در عرصه کلان خدمت‌رسانی کارگزاران نظام اسلامی غفلت شده است. از این‌رو، لازم است چنین محتوای اصیل و بارزشی، هم در نظام تعلیماتی آموزش و پرورش و آموزش

عالی کشور به عنوان نظام تعلیمات عمومی و هم در مسیر تعلیمات ضمن خدمت کارگزاران نظام اسلامی و بیان آن‌ها در خلال جلسات هم‌اندیشی و... مورد توجه و تأکید قرار گیرد تا با حصول چنین نگاهی در کارگزاران نظام اسلامی، شاهد برخورد هرچه کریمانه‌تر آن‌ها با مردم باشیم.

در پس شکل‌گیری چنین نگاه کریمانه‌ای به مردم به عنوان اولیای نعمت، تعامل کارگزاران نظام اسلامی با آن‌ها نه برای به دست آوردن مواهب زودگذر مادی، که برای نیل به قرب الهی در مسیر تحقق حیاتی طیبیه برای همگان صورت می‌پذیرد.

۲. گرایش کریمانه

گرایش‌های انسان همان امیال و رغبت‌ها و علایق (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۱ / ۱۶۷۷۵) اوست که مسیر کنشگری انسان را تعریف می‌کند و به تعبیری موتور محرکه انسان برای حرکت به سمت اهداف و غایات زندگی است. زندگی انسان در مدار تلاش برای رسیدن به امیال و علایق او معنا پیدا می‌کند و حلاوت نیل به مقصد و رسیدن به هدف تحمل سختی‌های ناشی از تلاش برای رسیدن به مطلوبات زندگی را آسان می‌کند. نوع گرایش‌ها و امیال انسان‌هاست که برای آن‌ها شادی و نشاط و هم و غم ایجاد می‌کند و همین گرایش‌ها و تلاش برای نیل به آن است که محکی برای شناخت ارزش وجودی انسان‌هاست. از این روست که امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرمایند: «قَدَرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدَرِ هِمَّتِهِ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۶۷ / ۴). در این حدیث شریف، ارزش وجودی انسان‌ها به اندازه اهتمام آن‌ها به امور مختلف معرفی می‌شود. به تعبیر دیگر، آن چیزی که وجهه همت انسان قرار می‌گیرد و هموم، دل‌مشغولی‌های، تصمیمات و مقاصد او را رقم می‌زند ارزش وجودی وی را مشخص می‌کند که برخاسته از تمایلات و گرایش‌های انسان است.

شناخت انسان به خود و نیازهای خود تعیین‌کننده مسیر گرایش‌های انسان است و هرچه این بینش و معرفت کریمانه‌تر باشد، مسیر شکل‌گیری گرایش‌ها نیز کریمانه و متعالی‌تر می‌شود. وقتی شناخت انسان از خود و غایت و مسیر حرکت پیش روی او محصور در نیل به تمتعات مادی باشد، گرایش‌ها و امیالی در این راستا پیدا می‌شود که سبب تلاش حداکثری برای پاسخ هرچه‌بیشتر به تمتعات مادی می‌شود و چه‌بسا در پس راضی شدن به حیات دنیا و اطمینان به آن (یونس / ۷)، گرایش‌هایی در او شکل یابد که مایه خواری و سرافکندگی وی می‌شود و نطقه مقابل کرامت نفس است. در بیان دنائت چنین گرایش‌هایی امام حسن عسکری (علیه السلام) می‌فرمایند:

مَا أَقْبَحَ بِالْمُؤْمِنِ أَنْ تَكُونَ لَهُ رَغْبَةٌ تَذُلُّهُ. (حرانی، ۱۴۰۴: ۴۸۹)

چه زشت است برای مؤمن تمایل به چیزی که مایه خواری او می‌شود.

غلبه چنین نگاهی برای کارگزاران در نظام اسلامی سبب می‌شود تنها با سنجه نفع مادی به ارزش‌گذاری کارها بپردازند و هر کاری که آورده مادی و دنیوی بیشتری دارد اولویت یابد و گرایش بیشتری به سمت آن پیدا کنند. این گرایش‌های مادی زمینه‌کرنش و تواضع او در برابر دنیاداران به طمع رسیدن به ثروت فرد توانگر یا بهره‌مندی از دیگر جهات انتفاع مادی را ایجاد می‌کند و سبب خواری او در دنیا می‌شود که مخالف کرامت نفس به‌ودیع‌نهاده‌شده در وجود اوست و علاوه بر آن، در بیان امیرالمؤمنین (علیه السلام)، سبب بر باد رفتن دوسوم دین او نیز می‌شود (همان: ۲۱۷).

ولی گاه در پس شناختی صحیح، گرایش انسان وجوهی متعالی و کریمانه به خود می‌گیرد که سبب شکل‌گیری کنشگری‌های کریمانه می‌شود. کارگزاری که با نگاهی سخت‌گیرانه قبول مسئولیت را امانت الهی (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ ق: ۳۶۶) و عرصه مؤاخذه حق می‌داند و نه امتیاز ویژه‌ای که شامل حال او شده باشد، ابتدا قدرت پذیرش امانت و عمل به تعهدات آن را در خود لحاظ می‌کند و سپس خود را در معرض قبول مسئولیت قرار می‌دهد (بیانات رهبر انقلاب اسلامی پیش از آغاز جلسه درس خارج فقه درباره ثبت‌نام افراد در انتخابات مجلس، ۱۳۸۹/۹/۱۰).

چنین کارگزاری مسئولیت را امانتی گران می‌داند که با زحمت و مشقت فراوان همراه است و تنها به انگیزه اقامه قسط و خدمت به خلق و گره‌گشایی از امور مؤمنان مسئولیت قبول می‌کند تا بدین صورت، مسیر قرب را برای خود و دیگران هموار کند. چنین شناختی از مسئولیت و چنین گرایش‌های کریمانه‌ای در وجود کارگزار نظام اسلامی سبب می‌شود کارگزار نظام اسلامی تصدی امور را تکلیفی الهی بداند، که البته از قبول آن زجر می‌کشد و برای وی حکم ریاضتی نفسانی دارد (تهرانی، ۱۳۹۲: ۳۰۶)، که در نتیجه، از هرگونه دل‌بستگی و تلاش برای بقا در مسئولیت او را به‌دور می‌دارد.

باتوجه به این مقدمات، می‌توان گفت گرایش کریمانه در کارگزار نظام اسلامی، یعنی رغبت به انجام وظایف الهی بارشده بر دوش او در دل مسئولیت‌ها که مسیر قرب الهی را برای وی هموار می‌کند و از هرگونه دل‌بستگی و تلاش برای بقا در منصب جلوگیری می‌کند، نه میل و تلاش برای تصدی مسئولیت‌ها به هر قیمتی و طی مراتب ترقی مادی و ارضای هواهای نفسانی که عقوبات سخت و مهلکی را به دنبال دارد. مضامین پرشماری در روایات بر مذمت انگیزه‌های مادی و ترجیح دنیا بر آخرت و ریاست‌طلبی بر این مدار دلالت دارد، مگر آنکه برای رضای خدا و بر اساس توانایی‌های واقعی و برای خدمت به مردم چنین مسئولیتی را قبول کند. به‌عنوان مثال، در روایتی، امیرالمؤمنین (علیه السلام) به نقل از رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در بیان حدیثی قدسی می‌فرمایند:

يَا أَحْمَدُ لَوْ صَلَّى الْعَبْدُ صَلَاةَ أَهْلِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَيَصُومُ صِيَامَ أَهْلِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

وَيَطْوِي مِنَ الطَّعَامِ مِثْلَ لَمْلَايَكَةٍ وَلَيْسَ لِبَاسَ الْعَارِي ثُمَّ أَرَى فِي قَلْبِهِ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا ذَرَّةً أَوْ سَعْتَهَا أَوْ رِئَاسَتَهَا أَوْ حُلِيِّهَا أَوْ زِينَتَهَا - لَا يُجَاوِرُنِي فِي دَارِي وَلَكِنْزَعَنَ مِنْ قَلْبِهِ مَحَبَّتِي.
(مجلسی، ۱۴۰۳ ق: ۷۴ / ۲۱)

ای احمد، بر فرض محال، اگر بنده نماز اهل آسمان و زمین را بگذارد و روزه اهل آسمان و زمین را بگیرد، مانند فرشتگان از غذا خودداری کند و لباس برهنگان را بپوشد، بعد اگر در دلش ذره‌ای دوستی دنیا یا ریاست دنیا یا آرایش و زینت دنیا ببینم، او هم جوار من در خانه‌ام نباشد و از دلش دوستی‌ام را ریشه‌کن کنم.

در روایتی دیگر و در مذمت ریاست‌طلبی، امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرمایند: «مَا ذُبَّان ضَارِيَانِ فِي غَنَمٍ قَدْ غَابَ عَنْهَا رِعَاؤُهَا يَأْضُرُّ فِي دِينِ الْمُسْلِمِ مِنْ حُبِّ الرِّئَاسَةِ» (همان: ۷۰ / ۱۵۴)؛ یعنی ضرری که از ناحیه میل و گرایش به ریاست‌طلبی متوجه دین انسان می‌شود از ضرری که دو گرگ درنده به گله گوسفند بدون چوپان می‌زنند بیشتر است.

شکل‌گیری سطح متعالی از انگیزه‌ها و تمایلات کریمانه به سوی اهداف الهی و جهت‌دهی تمام تلاش‌ها در راستای نیل به غایات الهی مسیری است که جز با برنامه‌ریزی برای شکل‌گیری بینش صحیح و تهذیب نفس و خودسازی حاصل نمی‌شود. از این رو، شکل‌گیری سطح عالی از تمایلات و غلبه بر حاکمیت اغراض سطحی نیازمند استمرار در مراقبت‌های نفسانی است و چنانچه کارگزار نظام اسلامی با این کار تمایلات خود را در راستای شکل‌گیری تمایلات کریمانه و متعالی مدیریت نکند، قطعاً تمایلات سطحی رفتارهای او را مدیریت خواهند کرد.

۳. کنش کریمانه

کنش‌های انسانی به رفتارهای آگاهانه، ارادی، هدف‌دار و معنادار اطلاق می‌شود و به دو دسته کنش‌های درونی و بیرونی تقسیم می‌شود (انتظاری و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۱ - ۳). رفتارهای بیرونی عموماً نمود ظاهری رفتارهای درونی انسان است. رفتارهایی مانند فکر کردن، تصمیم گرفتن و اراده کردن جزو کنش‌های درونی است و رفتارهای جوانحی و افعال و رفتارهای ظاهری برخاسته از این مبادی کنش‌های بیرونی برشمرده می‌شوند. مراد از کنش‌های انسانی در این مقام فعالیت‌هایی است که از روی اراده و اختیار شکل گرفته و مربوط به توانایی‌های رفتار ظاهری انسان‌هاست (مصباح یزدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۶۱).

بینش‌ها و گرایش‌ها و کنش‌های آدمی به گونه‌ای در هم تنیده شده‌اند که به‌دشواری می‌توان آن‌ها را در سه دسته جدا از هم تصور کرد؛ اما آنچه در مقام تحقق و عینیت مشاهده می‌شود کنش‌های ظاهری نشئت‌گرفته از دامنه بینش‌ها و گرایش‌هاست که البته سبب تثبیت آن‌ها نیز می‌شود.

وقتی از کنشگری کریمانه کارگزاران نظام سیاسی جمهوری اسلامی سخن به میان می‌آید، جلوه‌های رفتاری برآمده از بینش‌ها و گرایش‌های کریمانه انسان است که نمود ظاهری و خارجی خود را در امور می‌مانند عدالت‌ورزی در رفتار، تسهیلگری در ارائه خدمات و حفظ حرمت و شخصیت مردم نشان می‌دهد. کارگزار برخوردار از بینش و گرایش کریمانه با برخوردی کریمانه در تعامل با مردم، مسیر قرب الهی و سلوک معنوی خود را می‌پیماید و بر اشتداد و ارزش وجودی خود می‌افزاید.

هرچه فطرت خداجوی کارگزار نظام اسلامی سالم‌تر و عاری از غبار غفلت، دنیاطلبی و معصیت باشد، مسیر کسب فضایل، تحمل شداید و سلوک معنوی در پناه رفتاری کریمانه با مردم در نظام اسلامی برای وی هموارتر می‌گردد. از این‌رو، در کنار وجود بینش و گرایش‌های صحیح، تهذیب نفس و تذکر مدام به خود در کنشگری کریمانه کارگزاران نظام اسلامی ضروری است؛ زیرا کنشگری کریمانه و رعایت مؤلفه‌های تأمین کرامت و برخورد محترمانه و متواضعانه با مردم که هر یک دارای حالات مختلف و انتظارات گوناگون‌اند کار آسانی نیست و تنها از عهده جان‌های پاک‌شده از غرور و خودخواهی برمی‌آید. امیرالمؤمنین (علیه السلام) برای تحقق این معنا در سفارشی به مالک اشتر می‌فرماید:

وَاجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ أَفْضَلَ تِلْكَ الْمَوَاقِيتِ وَأَجْزَلَ تِلْكَ الْأَقْسَامِ وَإِنْ كَانَتْ كُلُّهَا لِلَّهِ إِذَا صَلَحَتْ فِيهَا النَّيَّةُ وَسَلِمَتْ مِنْهَا الرَّعِيَّةُ. (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ ق: ۴۲۶)

ای مالک، بهترین اوقات و شایسته‌ترین و پاک‌ترین بخش‌های زمان را برای خود و آنچه میان تو و خداوند متعال (عبادت، بندگی، تهذیب نفس و...) می‌گذرد قرار بده؛ هرچند همه کارها در تمام اوقات برای خداست؛ اگر نیت صحیح باشد و رعیت از آن کارها روی آسایش ببینند.

کارگزاری می‌تواند در تعامل با مردم کنشگری کریمانه داشته باشد که قبل از قیام برای مدیریت دیگران، با خودسازی و خلوت در درگاه الهی، به مدیریت خود بپردازد تا آماده خدمتگزاری به مردم شود. از این‌رو، امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید:

مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَعَلَيْهِ أَنْ يَبْدَأَ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ سِيرَتَهُ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَمُعَلِّمُ نَفْسِهِ وَمُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَمُؤَدِّبِهِمْ. (مجلسی، ۱۴۰۳ ق: ۲ / ۵۶)

هر که خود را پیشوای مردم خواهد، باید که پیش از ادب کردن دیگران به ادب کردن خود بپردازد و باید که ادب کردن دیگران به کردار باشد، نه به گفتار. کسی که آموزگار و ادب‌کننده خویش است سزاوارتر به تعظیم است از آن که آموزگار و ادب‌کننده مردم است.

کارگزار برخوردار از تربیت نفس بدون فرق‌گذاری بین سطوح مختلف مردم، کمر به ارائه خدمتی کریمانه می‌بندد و با رعایت احترام مردم پاسخ کریمانه به نیاز آن‌ها را وجهه همت خود قرار می‌دهد و در این مسیر تمنای اجر و مزدی جز به دست آوردن رضای الهی را ندارد. در این مسیر، کارگزار نظام اسلامی باید در تأمین اجزای شبکه مفهومی کرامت سعی بلیغ کند تا با تحقق هرچه بیشتر اجزای این شبکه احساس کرامت بیشتری برای مردم ایجاد شود. برخی از مهم‌ترین عرصه‌های نقش‌آفرینی کارگزاران نظام اسلامی در تأمین شبکه مفهومی کرامت عبارت‌اند از:

الف) کنشگری در عرصه تأمین عدالت

عدالت‌ورزی در کنش‌های فردی و اجتماعی از سوی کارگزاران نظام اسلامی و برخورداری از ملکه راسخه عدالت نفسانی شرط اصلی پذیرش بسیاری از مسئولیت‌ها و منصب‌های اجتماعی و رکن اصلی اداره نظام و زیربنای زمامداری است (امیری، ۱۳۹۴: ۳۲) و در متون دینی بیشترین تقدس‌ها و کاربردها درباره آن بیان شده است (گروه نویسندگان، ۱۳۸۱: ۹۶)، که نشان‌دهنده اهمیت رسوخ ملکه عدالت در بینش‌ها و گرایش‌های کارگزاران نظام اسلامی در تأمین هدفی همچون ارج نهادن به کرامت انسان‌هاست.

بر عدالت‌ورزی در سیره کارگزاران نظام اسلامی بیش از دیگر صفات پسندیده تأکید شده است؛ به گونه‌ای که دیگر فضایل اخلاقی نیز شعبه‌ای از منش عادلانه داشتن کارگزار نظام اسلامی است (همان: ۳۴ - ۳۲) که موجب برخوردی کرامت‌مدار با مردمی است که ولی نعمت او هستند. کارگزار کرامت‌مداری که در اندیشه بسط کرامت انسانی تلاش می‌کند با برخورداری از ملکه عدالت فردی، اجرای عدالت اجتماعی و سیاسی و تلاش برای کاهش فاصله طبقاتی و احساس تبعیض‌ها و مبارزه با ویژه‌خواری را پیشه مدیریت خود قرار می‌دهد و در رفع مشکلات مردم نگاهی ملی و کلان دارد و با زدودن تمرکز از موقعیت‌های محدود در اندیشه بسط و توزیع عادلانه خدمات حاکمیت برای عموم مردم است.

چنانچه کارگزار نظام اسلامی مزین به زینت تقوا و عدالت فردی نباشد، نمی‌تواند قدم‌های محکمی در مسیر حذف فاصله طبقاتی و ایجاد حس برابری در میان مردم بردارد؛ زیرا کافی است در مقام وضع یا اجرای قوانین عادلانه منطبق بر این مورد دچار تعارض منافع شود تا به‌آسانی در قبال وضع قانون مربوطه یا اجرای آن مقاومت کنند. کارگزاران نظام اسلامی در قدم‌های بعدی باید با تثبیت ساختاری کرامت‌مندانه در پی وضع قوانین و روش‌های تضمین‌کننده توزیع منصفانه منابع، فرصت‌ها و حقوق باشند تا همه افراد بدون تبعیض و به طور عادلانه به حقوق و امکانات اساسی دسترسی پیدا کنند و بساط اختلاف طبقاتی برچیده شود.

ب) کنشگری در عرصه تأمین معنویت

اساس شکل‌گیری حاکمیت دینی در ایران جز مقدمه‌سازی برای قرب معنوی انسان‌ها و ایجاد کارخانه انسان‌سازی در راستای تحقق هدف آفرینش نیست که اعلام‌رتبه کرامت انسانی است و گزاف نیست که بگوییم هدف از شکل‌گیری انقلاب اسلامی زمینه‌سازی برای تحقق هدف از خلقت برای تمام آزادگان جهان است. کارگزاران نظام اسلامی به‌مثابه گردانندگان این کارخانه انسان‌سازی عمل می‌کنند، که در مقام اول خود باید مزین به گوهر تقوای فردی و اجتماعی باشند و در گام‌های بعدی در راستای تحقق هرچه‌بیشتر و بهتر دین‌داری و معنویت به جامعه‌سازی بپردازند و سپس در افقی جهانی برای شکل‌گیری تمدن اسلامی تلاش کنند. از این‌روست که مقام معظم رهبری سعادت دنیا و آخرت مردم را در اجرای احکام الهی و اسلامی می‌دانند که مراقبت بر آن می‌تواند ملت ما را به آرمان‌های والا و برجسته خود برساند (بیانات رهبر انقلاب اسلامی پس از مراسم تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری آقای سید محمد خاتمی، ۱۳۸۰/۵/۱۱). بدیهی است که این مطلب به معنای کنار گذاشتن تلاش برای بهبود وضع زندگی مادی و ارتقای سطح رفاه مردم نیست؛ زیرا وقتی جهت‌گیری درست به لحاظ بینشی و گرایشی و اخلاص در عمل بر نظام اندیشه و عمل کارگزاران نظام اسلامی حاکم شود، تلاش‌های مصروف در مسیر گره‌گشایی‌های دنیوی نیز گام‌های مؤثری در مسیر قرب الهی است. امیرالمؤمنین (علیه السلام) با تنبیه به این مهم می‌فرمایند:

وَأَجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ أَفْضَلَ تِلْكَ الْمَوَاقِيتِ وَأَجْزَلَ تِلْكَ الْأَقْسَامِ، وَإِنْ كَانَتْ كُلُّهَا لِلَّهِ إِذَا صَلَحَتْ فِيهَا النَّيَّةُ، وَسَلِمَتْ مِنْهَا الرَّعِيَّةُ (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ ق: نامه ۵۳ / ۴۲۶)؛ نیکوترین وقت‌ها و بهترین ساعات شب و روزت را برای خود و خدای خود انتخاب کن؛ اگرچه همه وقت برای خداست، اگر نیت درست باشد و رعیت در آسایش قرار داشته باشند.

با چنین افق نگاهی است که امام خمینی (ره) در پیام به مهاجران جنگ که از آلام بسیاری رنج می‌بردند و درد غربت و غم از دست دادن عزیزانشان را متحمل بودند، به مسئولان نظام سفارش کردند جهت‌گیری کلان و جهانی حرکت انقلاب اسلامی در مسیر هدایتگری به‌عنوان مسیر اصلی تأمین کرامت حقیقی انسان‌ها را فراموش نکنند. ایشان در خطابی عتاب‌آمیز به مسئولان می‌فرمایند:

مسئولان ما باید بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست. انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچم‌داری حضرت حجت - ارواحنا فداه - است که خداوند بر همه مسلمانان و جهانیان منت نهد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار دهد. مسائل اقتصادی و مادی اگر لحظه‌ای مسئولین را از وظیفه‌ای که بر عهده دارند

منصرف کند، خطری بزرگ و خیانتی سهمگین را به دنبال دارد. باید دولت جمهوری اسلامی تمامی سعی و توان خود را در اداره هرچه بهتر مردم بنماید، ولی این بدان معنا نیست که آن‌ها را از اهداف عظیم انقلاب که ایجاد حکومت جهانی اسلام است منصرف کند (موسوی خمینی، ۱۳۸۹: ۶ / ۲۷۳).

چنین هشداری به کارگزاران نظام اسلامی به سبب اصالت داشتن نگاه معادگرایانه و لزوم تلاش برای تحقق قرب به حق تعالی در افقی جهانی است که اساس آفرینش و اعلا درجه تأمین کرامت انسان است.

ج) کنشگری در عرصه تأمین معیشت کریمانه

تأمین معیشت کریمانه مردم در نظام اسلامی یکی از محسوس‌ترین جلوه‌های تأمین کرامت انسان‌ها در نظام اسلامی به‌شمار می‌آید و کارگزاران نظام دینی به‌عنوان یکی از ارکان شکل‌گیری نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران وظیفه خطیری در این باره بر عهده دارند. در نظام الهی، تأمین معیشت ابزاری برای زمینه‌سازی تعالی روح است و کارگزاران نظام اسلامی نیز موظف‌اند برای رفع نیازهای معیشتی به شکل کریمانه برنامه‌ریزی کنند تا با تأمین معیشت همراه با عزت و کرامت، تعادل اجتماعی ایجاد شود و زمینه تحقق غایات ارزشی توحیدی و سیر جامعه در مسیر قرب الهی فراهم آید.

چنانچه این مقدمه مهم حاصل نشود، به واسطه احساس حقارت ناشی از فقر، کرامت انسان می‌شکند و به تعبیر مقام معظم رهبری در دیدار با نمایندگان مجلس ششم، نقض کرامتی بالاتر از این نیست که پدر خانواده‌ای نتواند اولیات زندگی فرزندان خود را تأمین کند. در شرایطی که جنگ اقتصادی و برخی سوءمدیریت‌ها سبب ایجاد تنگناهای اقتصادی بر مردم می‌شود که مقابله با آن‌ها نیاز به اصلاحات جدی ساختاری و عزم جزم در تغییر ریل‌های مدیریت اقتصادی دارد، توجه مسئولان به ساده‌زیستی و زندگی به‌دور از اشرافیت اهمیت‌ی صدچندان می‌یابد. ساده‌زیستی مسئولان در چنین شرایطی فریضه‌ای است که شاید سد جوعی از فقیر نکند، ولی تحمل فقر را بر او آسان‌تر و کرامت او را حفظ می‌کند و در نتیجه، بردباری جامعه را فزونی می‌بخشد. در این راستا کارگزار نظام اسلامی برای حل مسئله معیشت مردم در راستای تأمین کرامت آن‌ها علاوه بر جنگیدن با موانع نفسانی مانند کم‌کاری‌ها، بی‌دقتی‌ها، کم‌انگیزی‌ها، و محبوبیت‌طلبی‌ها در حل مسائل اقتصادی (بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار با کارگزاران نظام اسلامی، ۱۴۰۳/۱/۱۵)، باید برای حل مسائل و چالش‌های بیرونی نظام اقتصادی از جمله وابستگی به نفت، بودجه‌بندی معیوب، عدم توجه به ظرفیت‌ها و توان داخلی، دخالت گسترده دولت و عدم مشارکت مردمی، عدم ثبات سیاست‌های اقتصادی، عدم رعایت اولویت‌ها و هزینه‌های زائد و مسرفانه تلاش و برنامه‌ریزی کند. برای تحقق این مهم که سببی برای تأمین کرامت انسان‌هاست کارگزاران

نظام اسلامی باید با روحیه‌ای جهادی ریل‌گذاری لازم برای تحقق الگوی اقتصاد مقاومتی به‌عنوان الگوی تحول اقتصادی کشور را انجام دهند (میرمعزی، ۱۴۰۰: ۳۸ / ۱۷۲) و با تدوین قوانین و مقررات لازم و برنامه‌های میان‌مدت و کوتاه‌مدت زمینه مردمی‌سازی اقتصاد، ایجاد عدالت اقتصادی، شکل‌گیری اقتصاد دانش‌بنیان و مبارزه با مفاسد اقتصادی را فراهم آورند تا اقتصادی فرصت‌ساز، مقاوم، مولد، درون‌زا و برون‌گرا و کرامت‌آفرین محقق شود.

نتیجه

بهترین توصیف از جلوه‌های کرامت در رفتارهای فردی و اجتماعی در آیات پایانی سوره فرقان و در توصیف عبادالرحمان و بندگان خاص خداوند متعال بیان شده است؛ بندگان که خودسازی و تهذیب نفس را پیشه خود ساخته‌اند و متواضعانه بر زمین گام می‌نهند و در پاسخ به جهالت‌ها و بی‌ادبی‌ها برخوردی سراسر سلامت از خود بروز می‌دهند و از عمل لغو مردم غافل کریمانه درمی‌گذرند. همه انسان‌ها در تعاملات فردی و اجتماعی خود با دیگران موظف به چنین کنش کریمانه‌ای هستند، ولی این امر درباره کارگزار نظام اسلامی از ضرورت بسیار بالاتری برخوردار است. بر این اساس، عدالت‌ورزی در رفتار، خوش‌خلقی، رعایت ادب، توجه به وقت مراجعان، تلاش برای تأمین معیشت کریمانه مردم، برخورداری از انصاف و روحیه نقدپذیری، توجه به حدود آزادی‌های مشروع و... از مهم‌ترین جلوه‌های کنشگری کریمانه کارگزاران نظام اسلامی در تعامل با مردم است، که رعایت این امور از ناحیه کارگزاران نظام اسلامی سبب ایجاد حس ارزشمندی و عزت در مردم می‌شود.

کارگزاران نظام اسلامی به معنای افراد مباشر و مسئول که در امور مختلف اجتماعی، سیاسی و نظامی عهده‌دار انجام وظایفی هستند و با نقش‌آفرینی خود به کالبد ساختار جان می‌دهند و نقشی خطیرتر از ساختار ایفا می‌کنند، باید با برخورداری از بینش و گرایشی کریمانه مسیر تهذیب و تزکیه نفس در راستای خدمتگزاری را بیمایند و از کنشگری کریمانه‌ای در تعامل با مردم برخوردار باشند. کنش‌های کریمانه کارگزار مولود درکی است که از کرامت نفس انسان‌ها دارد و این درک او را به سمت رفتاری کریمانه سوق می‌دهد. نظر به اهمیت برخورد کریمانه کارگزاران نظام اسلامی در تعامل با مردم، لازم است زمینه آشنایی و فهم روایات صادرشده در باب قضای حاجت مؤمن در قالب‌های مختلف به سمع و نظر کارگزاران نظام اسلامی برسد تا با شکل‌گیری بینشی کریمانه، رغبت به گره‌گشایی از امور مردم در وجود آنان شکل گیرد و در میدان عمل برای گره‌گشایی از کار آن‌ها کنشی کریمانه را وجهه همت خود قرار دهند.

منابع و مآخذ

- نهج البلاغه (۱۴۱۴ ق). گردآوری محمد بن حسین شریف الرضی، قم: مؤسسة دار الهجره.
۱. ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی (۱۴۱۶ ق). *الخصال*. ج ۲ - ۱. تصحیح علی اکبر غفاری. قم: جماعة المدرسين فی الحوزة العلمیه. مؤسسة النشر الإسلامی.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴ ق). *تحف العقول عن آل الرسول ﷺ*. قم: نشر جماعة المدرسين فی الحوزة العلمیه. مؤسسة النشر الإسلامی.
۳. ابن طاووس، سید علی بن موسی (۱۳۸۳ ش). *التهوف علی قتلی الطفوف*. قم: نبوغ.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ ق). *لسان العرب*. بیروت: دار صادر.
۵. امیری، علی نقی (۱۳۹۴). *ویژگی و وظایف مدیران در نهج البلاغه*. قم: نشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۶. انتظاری، علی و همکاران (۱۴۰۲). *جامعه‌شناسی دهم*. تهران: چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
۷. البستانی، فؤاد افرام (۱۳۶۷). *فرهنگ ابجدی*. ترجمه رضا مہیار. تهران: اسلامی.
۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ ق). *غرر الحکم و درر الکلم*. تصحیح سید مهدی رجایی. قم: دار الکتاب الاسلامی.
۹. تهرانی، مجتبی (۱۳۹۲). *رسائل بندگی (رساله دوم: حب به دنیا)*. تهران: مؤسسه فرهنگی پژوهشی مصابیح الهدی.
۱۰. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). *ادب فنای مقربان*. قم: اسراء.
۱۱. خان محمدی، هادی و محمد مهدی کشاورزian (۱۳۹۳). ویژگی‌های یک مسئول مسلمان؛ الگوی اسلامی - ایرانی اخلاق کارگزاران از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی. علوم انسانی اسلامی *صدر*. ۳ (۲). ۱۴۱ - ۱۲۹.
۱۲. دهخدا، علی اکبر و همکاران (۱۳۷۷). *لغت‌نامه دهخدا*. تهران: روزنه.
۱۳. طباطبایی، سید محمدحسین (بی‌تا). *فرازهایی از اسلام*. جمع‌آوری و تنظیم مهدی آیت‌اللهی. تهران: نشر جهان‌آرا.
۱۴. غلامحسینی، مصطفی (۱۳۷۷). علی بن یقطین، کارگزار حضرت کاظم علیه السلام. *فرهنگ کوثر*. ۴ (۲).

۱۵. فتحی، محمد و کاظم کوهی (۱۳۹۶). *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به همراه نظرات تفسیری، مشورتی و... شورای نگهبان*. تهران: نشر پژوهشکده شورای نگهبان.
۱۶. فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۹۸۵ م). *العین*. بغداد: وزارة الثقافة.
۱۷. کشی، محمد بن عمر (۱۴۰۴ ق). *اختیار معرفة الرجال*. تصحیح محمدباقر بن محمد میرداماد. تحقیق مهدی رجایی. قم: نشر مؤسسة آل البيت علیه السلام لإحياء التراث.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ ق). *الکافی*. تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی. تهران: نشر دار الکتب الإسلامية.
۱۹. گروه نویسندگان (۱۳۸۱). *حکومت علوی: کارگزاران*. قم: دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری.
۲۰. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ ق). *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام*. تحقیق هدایت الله مسترحمی و همکاران. بیروت: دار إحياء التراث العربي.
۲۱. مصباح یزدی، محمدتقی و همکاران (۱۳۹۰). *فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی*. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۲۲. مصطفوی، حسن (۱۳۶۸). *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*. تهران: نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۲۳. مطهری، مرتضی (۱۳۷۲). *مجموعه آثار استاد شهید مطهری*. قم: صدرا.
۲۴. موسوی خمینی، سید روح الله (۱۳۸۹). *صحیفه امام*. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۲۵. میرمعزی، حسین (۱۴۰۰). *اقتصاد مقاومتی و طرح تحول اقتصادی کشور*. علوم انسانی اسلامی *صدرا*. ۱۰ (۳).
۲۶. نصری، عبدالله (۱۳۹۴). *مبانی انسان شناسی در قرآن*. تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۲۷. نوایی، علی اکبر (۱۳۸۲). *تصویری از کارگزاری در نظام اسلامی و بایدهای اخلاقی آن*. نشریه *اندیشه حوزه*. ۱۱ (۴). ۸۷-۱۱۱.
۲۸. نوری، حسین بن محمدتقی (۱۴۰۹ ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. بیروت: نشر مؤسسة آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث.

۲۹. ورعی، سید جواد (۱۳۸۵). *مبانی و مستندات قانون اساسی به روایت قانون‌گذار*. تهران: نشر دبیرخانه

مجلس خبرگان رهبری.

۳۰. یدالله‌پور، بهروز (۱۳۸۸). *معناشناسی کرامت انسان در نظام معنایی قرآن*. پژوهش‌نامه علوم و

معارف قرآن کریم. ۱ (۲). ۱۴۱ - ۱۱۹.

